

16.2.2016

Viite: lausuntopyyntö 2.2.2016 Sosiaali- ja terveysvaliokunta HE 96/2015 vp

Lausunto HE 96/2015 vp sekä sosiaali- ja terveysministeriön vastineesta

Rinnekoti-Säätiö esittää lausuntonaan tyytyväisyytensä sosiaali- ja terveysministeriön perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella tekemiin muutosesityksiin koskien lakia kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta. Pidämme esitetyjä tarkennuksia vapaaehtoisen ja tahdonvastaisen erityishuollon rajan määrittelystä tarpeellisina (42 b ja e §§). Samoin sanan *'rauhottamistarkoituksessa'* lisääminen kiinnipitoa koskevaan lakipykälään on aiheellinen ja selkeyttää kiinnipidon rajattua tarkoitusta (42 f §).

Soveltamisalasäädös rajaa rajoitustoimenpiteiden käytön pois mm. työ- ja päivätoiminnasta. Tähän sisältyy merkittävä riski siihen, etteivät henkilöt, joilla rajoitustoimenpiteiden käyttö voisi ajankohtaistua, voisi osallistua työ- ja päivätoimintaan. Etukäteen ei voida varmasti tietää kenelle ja missä tulee tilanteita, joissa rajoitustoimenpiteiden käyttö voi osoittautua tarpeelliseksi. Rajoitustoimenpiteiden tarve on harvoin johdettavissa yksinomaan yksilöstä tai hänen ominaisuuksistaan.

STM:n esittämät uudet pykälät 42 j-n ovat tarpeellisia ja hyvin muotoiltuja. Aiempaan esitykseen nähden hoidolliset toimenpiteet sekä liikkumisvapauteen liittyvät rajoitukset tulevat nyt tarkemmin määritellyksi ja säädellyksi. Näissä pykälissä mainittuja rajoitustoimenpiteitä on käytössä Rinnekoti-Säätiön palveluissa jossain määrin. Esitetty lakimuotoilu tulee vaatimaan rajoitustoimenpiteitä koskevan ohjeistuksen ja käytännön päivittämistä palveluissamme. Näiden toimenpiteiden säännöllinen seuranta ja moniammatillinen arviointi on tärkeää.

Tarkempi määrittely *'riittävästä lääketieteellisestä, psykologisesta ja sosiaalityön asiantuntemuksesta'* sekä näiden asiantuntijoiden hyödyntämisestä erityishuollon suunnittelussa ja päätöksenteossa ovat perusteltuja lisäyksiä. Esimerkiksi Rinnekoti-Säätiöllä on jo nyt mahdollisuus toteuttaa laillistetun erikoislääkärin, psykologin ja sosiaalityöntekijän, joilla on perehtyneisyys ja erityisasiantuntemus kehitysvammahuollosta, tutkimukset ja arvioinnit, myös päivystyksellisesti. Myös tahdonvastaisen erityishuollon aloittamista ja jatkamista koskevat tutkimukset on mahdollista järjestää Rinnekoti-Säätiön asiantuntijoiden toimesta mainituissa aikarajoissa ja edellytetyllä ammattitaidolla. Näin ollen lain velvoitteet eivät ole myöskään yksityiselle palvelun tuottajalle ylivoimaisia.

Yksityinen palveluntuottaja ei kuitenkaan voi tehdä virkalääkärin tai –sosiaalityöntekijän päätöksiä. Ehdotettu päätöksenteko edellyttääkin 42 j, 42 l ja 42 m §§:ien osalta yhteistyökäytänteiden kehittämistä sujuviksi kuntien ja kuntayhtymien kanssa.

Lakitekstiin toivotaan tarkennusta siihen, koskevatko lain perusteluissa mainitut vaatimukset erikoislääkäriä verryksistä ja perehtyneisyydestä kehitysvammaisuus-

teen myös päätöksiä tekeviä virkasuhteisia lääkäreitä tai sosiaalityöntekijöitä, ja jos, niin löytyykö tällaisia henkilöitä riittävässä määrin? Tarkennusta toivotaan myös siihen, voiko erityishuollon johtoryhmä hankkia vaadittavat moniammatillisen työryhmän tutkimukset ja lausunnot sekä arviot yksityiseltä palveluntuottajalta? Nähdäksemme tällainen menettely mahdollistaisi osaavan arvioinnin hankinnan päätöksenteon pohjaksi. Asiantuntemuksen merkitys korostuu siksikin, että lakiehdotuksessa puuttuvat henkilön itsemääräämiskyvyn arviointia koskevat säädökset.

Pykälään 42 m §, valvottu liikkuminen toivotaan tarkennusta. Epäselväksi jää, edellyttääkö laki tämän pykälän mukaista päätöstä kaikille, jotka eivät pysty liikkumaan itsenäisesti kotinsa ulkopuolella? Esimerkiksi pyörätuolilla liikkuvan ei ole aina mahdollista liikkua itsenäisesti. Vastaavalla tavalla lievempien liikuntavammojen, ymmärryksen vaikeuksien (vaarantaju), käyttäytymisen haasteiden tai suunnistautumisvaikeuksien vuoksi osa henkilöistä tarvitsee avustamista liikkumiseen. *'Liikkumista koskeva suunnitelma'* on erittäin hyvä toimintamalli, joka on syytä olla osana jokaisen itsemääräämisoikeutta tukevaa asiakassuunnitelmaa. Tarkennusta kuitenkin kaipaa se, tehdäänkö päätös valvotusta liikkumisesta vain, jos suunnitelmassa ei päästä yhteisymmärrykseen (ja valvonta on siis asiakkaan tahdonvastaista) vai joka tapauksessa jokaiselle, joka tarvitsee liikkumiseen tukea ja apua? Koska päätös edellyttää tiheää uusimista ja virkasuhteista päätöksentekijää, riskinä on, että lakia tulkitaan liian tiukasti ja liikkumiseen liittyvät rajoitukset lisääntyvät.

Rinnekodin eettinen toimikunta on kokouksissaan käsitellyt erityishuoltoa koskevan lain muuttamista elokuussa 2015 ja helmikuussa 2016. Esitettyä lakia ja perustuslakivaliokunnan ehdottamia muutoksia on pidetty tärkeinä ja tarpeellisina. Toimikunnan omaisedustajien taholta on nostettu esiin huoli päätöksentekoprosessin monimutkaisuudesta (kunnan virkasuhteisten asiantuntijoiden ja Rinnekodin asiantuntijoiden yhteistyö) ja uusien hallintoprosessien kustannusvaikutuksista, joiden pelätään "valuvan" asukkaiden kustannuksiksi.

Palveluista kilpailutetaan nykyisin merkittävä osa, myös niiden henkilöiden, joiden kohdalla yhtäältä itsemääräämisoikeuden aktiivinen tukeminen ja toisaalta rajoitustoimenpiteiden soveltaminen voi tulla kyseeseen. Lain perusteluissa on paikallaan selvittää, etteivät hankintasopimukset voi rajata tämän lain määräysten toimeenpanoa. Vastaisissa kilpailutuksissa tulee tunnistaa yhtäältä itsemääräämisoikeuden tukeminen ja ne merkittävät yksilölliset vaihtelut palvelutarpeissa, joita voi syntyä, kun henkilön kohdalla tulevat sovellettaviksi itsemääräämisoikeuden tukeminen ja säädetty rajoitustoimenpiteet.

Lakimuutosten toimeenpano edellyttää kehitysvamma-alan henkilökunnan osaamistason nostamista. Ennaltaehkäisyn parantamiseksi tulee kehittää kommunikation ja vuorovaikutuksen osaamista tuntuvasti. Myös kehitysvammaisen henkilön kuulemista ja osallistumismahdollisuuksia kohentaen muun muassa tuetun päätöksenteon keinoin, vahvistavat ennaltaehkäisyä.

Markku Niemelä
säätiön johtaja

EMMI TUOMI
Emmi Tuomi
johtava psykologi